

YAZARI BİLİNMEYEN MANZUM BİR KIRK HADİS TERCÜMESİ

A TRANSLATION OF AN ANONYMOUS POETIC FORTY- HADITH

Geliş Tarihi: 12.01.2019 Kabul Tarihi: 28.11.2019

✉ İDRİS SÖYLEMEZ

DR.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAK.

Orcid.org/ 0000-0001-9798-4453

idrissoylemez@gmail.com

ÖZ

Türk-İslâm edebiyatı sahasında dinî muhtevâlî birçok eser kaleme alınmıştır. Muhtevâsî itibariyle diğer edebî eserlerden ayrılan bu ürünlerin başında tevhîd, mi'râciye, siyer, mevlid kırk hadis tercüme ve şerhleri türündeki eserler gelmektedir. Mensur, mensur-manzum karışık veya sadece manzum olarak kaleme alınan bu eserler, inanç ve ibadet esaslarının yanı sıra âdâb-ı muâşeret ve ictimâî hayatı ilgilendiren bilgileri de ihtivâ etmektedir. Türk-İslâm edebiyatında Peygamber'in teblîğî ve tebyînî esasları etrafında oluşturulan manzum türlerin başında "bir hadis, kırk hadis, yüz hadis ve bin hadis" gelmektedir.

Çalışmamızda kırk hadis türü ve diğer dinî türler hakkında bilgiler verilmiştir. Tespit edilen manzum kırk hadis türüyle alakalı metinler tasnif edildikten sonra metinlerin kısaca tahlili yapılmıştır. Şairi ve yazıldığı yüzyılı tespit edilemeyen bu "Ehâdîs-i Erba'in" adlı eserin kırk hadis gelenegindeki yeri tespit edilecek, çeviri metnine de yer verilecektir. 39 hadis bulunan eserde şair evvelâ hadislerin Arapçasının, akabinde de bu hadislerin kıt'a nazım şekli ve aruz vezni ile Türkçeye aktarımını sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslâm Edebiyatı, Hadis, Dinî Türler, Manzum.

ABSTRACT

Much has been written on religion in the Turkish-Islamic literature. Tawhid, mi'râjiyyah, siyar, mawlid, forty-hadith translations and commentaries come on top of such works in terms of their distinctive contents compared to other literary works. These works that are written in prosaic, prosaic-poetic or only in poetic style comprise not only beliefs and worship rules but also some knowledge on etiquette and social life. And doubtlessly the primary kinds of these works that have been written within the context of the Prophet Muhammad's prescript and deceleration and within prosaic style are: "one hadith, forty hadiths, one hundred hadiths and one thousand hadiths".

We gave some information on forty-hadith and other types of religious literary works. We lay emphasis on the literal and terminological meanings of hadith. After classifying the texts related to the type of poetic forty hadith, we made a short analysis of these texts. We will evaluate the place of this work called "al-Ahadith al-Arbain" whose writer and century are not identified and then we will deal with its translation. There are 39 hadiths in the work. The poet give place first to the Arabic short hadiths and then translate them into Turkish within stanza-poetic style and aruz prosody.

Keywords: Turkish Islamic Literature, Hadith, Religious Literary Works, Poetic.

Giriş

Hadîs kelimesi sözlükte “söz” ve “haber” anlamlarına gelmektedir. Bununla beraber “hikâye, rivayet, konuşma, iz, işaret ve eser” anlamlarında da kullanılmaktadır. Eskinin zıddı, yani “yeni” anlamını da ihtivâ eden “hadîs” kelimesi,¹ Arapçada “yeni oldu, sonradan oldu veya genç oldu” anlamlarına gelen “haduse” kökünden türemiştir.² Zaman içerisinde sözlük anlamlarından ziyade terim anlamıyla kullanılan kavram, Kur’ân’ın müfessiri konumunda bulunan Hz. Peygamber’in sözlerini, fiilî hayatının tamamını ve tasvip ettiği durumları karşılar olarak kullanılmıştır.³ Bu kavram aynı zamanda hadisleri tespit eden, nakil yoluyla gelen hadislerde vuku bulan problemleri ortaya koyan ilim dalının da adı olmuştur.⁴ Hadis, İslâm tarihinin bütün dönemlerinde Kur’ân’dan sonra ikinci kaynak olarak kabul edilmiştir. Hz. Peygamber’in üstlenmiş olduğu tebliğ ve tebyîn vazifelerinin neticesinde söylediği her şeyin Müslümanlar tarafından emir telakki etmelerinin dayanağı olarak Kur’ân-ı Kerim’deki şu ayetler gösterilebilir: “...Peygamber size neyi emrederse onu tutun. Size neyi yasakladıysa ondan sakının ve Allaha korkun. Çünkü Allah’ın azâbı şiddetlidir.” (Haşr 59/7.) Yine diğer bir ayette mesele şöyle izah edilmektedir: “Arkadaşınız (Muhammed) şaşırtmadı da, azıtmadı da ve arzularına göre de söylemiyor. O, Kur’ân ancak kendisine bildirilen bir vahiydir.” (Necm 53/3-4). Burada ele alınıp işlenen ayetlerin her biri Hz. Peygamber’e uymanın farzîyetini ifade etmektedir. Elbette ifade edildiği üzere bu durum aslında akidevî bir durumdur, bu da itaatın farzîyetini be-

¹ Suphi es-Sâlih, *Hadis İlimleri ve İstılahları*, trc. Yaşar Kandemir, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1988), 2.

² Serdar Mutçalı, “Hadis”, *Arapça – Türkçe Sözlük*, (İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995), 153.

³ M. Yaşar Kandemir, “Hadis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV yayınları, 1997), 15: 27-64.

⁴ Es-Sâlih. *Hadis İlimleri ve İstılahları*, 2.

raberinde getirmektedir. Burada ifade edildiği üzere vahyin ilk muhatabı olan Hz. Peygamber, söz konusu vahyin ilk düşüneni, ilk anlayanı ve hayatına geçirenlerin de ilki konumundadır. Bu sebeptendir ki Müslümanlar için hem önder hem de rehber konumundadır. Ayetlerin anlaşılması hususunda başvurulacak kaynak konumunda olan hadisler, müşkil olarak kabul edilen durumlarda meselenin çözümü için başvurulacak en temel eserlerdir. Kur’ân’da yer almakla beraber nasıl uygulanacağı tam olarak izah edilmeyen namaz, oruç, zekât ve hac gibi kimi ibadetlerin nasıl yapılacağını öğreneceğimiz yegâne kaynak Hz. Peygamber’in kavli sünneti ve fiilî sünnetidir.⁵

Etrafında geniş bir literatürün meydana geldiği hadisler, tarihî seyir içerisinde âlimler tarafından sahifeler, cüzler, mu’cemler, müsnedler, sahihler tarzında birçok alt kategoriye bölümlenerek ele alınmıştır.⁶ Bu tarz oluşturulan eserlerden biri de kırk hadislerdir. “Kırk hadis” adı verilen bu eserler, kırk hadisin derlenip bir araya getirilmesiyle meydana getirilmiştir. Söz konusu bu eserlerin yazılma sebeplerinin başında kimi kaynaklarca zayıf olarak kabul edilen, Hz. Peygamber’den mervî, “Ümmetim içinde din emirlerine dair kırk hadis ezberleyeni Allahu Teâlâ kıyâmet günü âlimler ve fakihler zümresi içerisinde haşreder.”⁷ hadisidir. Bu hadiste yer alan müjdeden dolayı Hicrî II. asırdan günümüze ulemâdan ve üdebâdan kişiler mensur, mensur-manzum veya manzum olarak yüzlerce eser vücuda getirmişlerdir.

Türk Edebiyatında Manzum Kırk Hadis Geleneği

Kırk hadis türünde yazılan eserler hem dinî hem ahlâkî ve hem ibadet değerleri ihtiva eden eserlerdir. Bunlar edebî hususiyetleri içinde barındıran eserler olmaları hasebiyle, yüzyıllardır hem ulemayı hem de üdebâyı yakından ilgilendirmiştir. İlki Arap edebiyatında Abdullah b. Mübarek ile⁸ hicrî II. asırda ortaya konan bu tarz eserler, Arap edebiyatı sahasında hep mensur olarak yazıla gelmiştir. Arap edebiyatı sahasında en meşhur kırk hadis, İmam Nevevî tarafından kaleme alınan eserdir. İran edebiyatı sahasında oldukça önemli eserler ortaya koyan Molla Abdurrahman Câmî, kimi hadis kaynaklarından derlemiş olduğu hadisleri, “*Çihl Hadis*” adıyla manzum halde Farsça’ya tercüme ederek, manzum hadis tercüme gelene-

⁵ Selman Başaran ve M. Ali Sönmez, *Hadis Usûlü ve Tarihi*, (Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, 2001), 11-15.

⁶ Mustafa Kemal Sandıkçı, *İlk Üç Asırda İslâm Coğrafyasında Hadis* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991), 450.

⁷ İbni Abdilber, *Câmiu beyâni’l-ilm ve fadlihi*, trc. Ali Yücel (İstanbul: Karınca-Polen Yayınları, 2015), 44.

⁸ Muhammet Yılmaz, “Tarsus’a Gelen İlk Türk Hadis Âlimi Abdullah b. el-Mübarek”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 11/1* (2011);1-19.

ğinin başlatıcısı olmuştur. XV. yüzyıldan itibaren bu eserin etkisiyle, Türk edebiyatı sahasında, ondan fazla eser tercüme veya ilham yoluyla meydana getirilmiştir. Türk edebiyatı sahasında Ali Şîr Nevâ'î'nin öncülüğünü yapmış olduğu bu tercüme geleneği, kendisinden sonra Fuzûlî, Rihletî, Nâbî, Müfid, Münîf, Seyyid İbrahim, Zühdi ve Selimoğlu gibi şairler tarafından devam ettirilmiştir.⁹ Arap edebiyatı sahasında tamamen mensur olarak ortaya konan bu tür, tercüme yoluyla dâhil olduğu İran ve Türk edebiyatı sahasında ise mensur, mensur-manzum ve manzum olarak yüzlerce eserle temsil edilmiştir.¹⁰

Türk edebiyatındaki bu türün ilk örneği XIV. yüzyılda kaleme alınan Kerderli Mahmud'un "*Nehcü'l-ferâdis*" adlı mensur eseridir.¹¹ XIV. yüzyıldan günümüze azalma gösterse de yüzlerce kırk hadis eserin kaleme alındığını görmek mümkündür.

Tarih boyunca müellifler, kırk hadis risalelerini derlerken birbirinden farklı sebeplerle hareket etmişlerdir. Bu alanda eser ortaya koyan Merdûmî Sehmî ve Nâbî eserlerini yukarıda zikredilen hadiste yer alan müjdeye nail olmak maksadıyla kaleme almışken,¹² Abdulmecîd b. Nasûh er-Rûmî, Âşık Çelebi, Nev'î ve Hâkânî eserlerini bir başka rivayette yer alan, "*Ben ona kıyâmet gününde şefâatçi olurum*" müjdesine nâil olmak maksadıyla kaleme almışlardır.¹³ Bunun yanı sıra bazı şairler de hadiste yer alan müjdeye nâil olmanın yanı sıra, kırk hadislerin yazılımlarında etkili olan başka sebepleri de esas almışlardır. Hz. Peygamber'in şefaatine nail olmak, kırk hadis yazanlara benzemek, okuyanların hayır duasını almak, çevresindeki dost veya talebelerin isteğini yerine getirmek, bir konu hakkında bilgi vermek, yönetimin ve yöneticinin önemine vurgu yapmak, yöneticilere veya devlet adamlarına ithaf etmek, ilgi duyulan bir konuda kırk hadis derlemek, hastalıktan kurtulmak ve şifâ bulmak, ulemâ sınıfına dâhil olmak, rahmetle yâd edilmek, sıkıntıları unutmak, faydasız geçen zamanı telâfi etmek, dine ve halka hizmet etmek, daha önce bu türde eser verenlere benzemek, bu geleneği devam ettirmek, hadis ilminde veya edebiyatta bilgili olduğunu göstermek, ulema sınıfı içinde itibarlı görünmek, ders olarak okutulacak bir eser bırakmak, maddi kazanç elde etmek ve büyüklere hoş görünmek gibi birden fazla sebep bulunmaktadır.¹⁴ İslâmî dönem edebiyat sahasında

⁹ Ahmet Sevgi, *Molla Câmî'nin Erbaîn'i ve Türkçe Manzum Tercümeleri* (Konya: 2000), 25-27.

¹⁰ Abdulkadir Karahan, *İslâm Türk Edebiyatında Kırk Hadis (toplama, tercüme ve şerhleri)* (İstanbul: İbrahim Horoz Yayınları, 1954).

¹¹ Mahmud b. Ali. *Nehcül-Ferâdis*, Haz. Hamza Zülfikar-Semih Tezcan (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014).

¹² İdris Söylemez, *Türk İslâm Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler* (Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2017), 238-41.

¹³ Söylemez, *Türk İslâm Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler*, 138-328.

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Karahan, *İslâm Türk Edebiyatında Kırk Hadis (toplama,*

aynı müellif birden fazla kırk hadis eseri meydana getirebilmiştir: Arap edebiyatında İbn Asâkir,¹⁵ Türk edebiyatında Hasan b. Nasûh el-Bosnevi,¹⁶ Hanîf İbrahim Efendi,¹⁷ Müstakîmzâde Süleyman gibi.¹⁸ Bununla beraber kimi kırk hadis müellifleriyle ilgili kaynaklarda hiçbir bilgi yer almazken kimi eserlerin yazarı dahi belli değildir. İslâm dininin temel prensiplerinden olan iman adalet, ahlâk, Kur’ân gibi kimi konuları ele alıp işleyen kırk hadis risalelerinde genellikle kısa hadisler tercih edilmiştir. Ezberlenmesi ve dolayısıyla akılda tutulması kolay olsun diye kısa hadisleri tercih eden müellifler, evvela hadislerin Arapçasını vermiş akabinde Okçuzâde’nin *Ahsenü’l-Hadis*¹⁹ eserinde olduğu üzere uzun bir şerhe ya da Abdülmecid Nasûh’a ait olan *Arafâtü’l-Ârifin*²⁰ de olduğu üzere kısa bir şerhe yer vermiştir. Kimi eserler de evvela hadislerin Arapçasını akabinde söz konusu hadisleri mesnevî nazım şekliyle Hazînî,²¹ kıt’a nazım şekli Nâbî²² veya beyit nazım şekliyle²³ Türkçe’nin imkânları dâhilinde tercüme etme yoluna gitmişlerdir.

Manzum kırk hadis tercümesi olarak yazılanlardan biri de bu makalemizde inceleme konusu edindiğimiz eserdir. Söz konusu bu eserin yazarı belli değildir. Özel bir ismi bulunmayan manzum kırk hadis tercümesinin tespit edilen tek nüshası Milli Kütüphane yazma eserleri arasında 06 Mil Yz A 7129/4 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Bu makalede müellifi belli olmayan manzum kırk hadis tercümesi şekil ve muhteva yönleriyle ele alınıp incelemeye tâbî tutulacaktır. Tek nüshasından hareketle oluşturulan transkripsiyonlu metin ilim çevreleriyle paylaşılacaktır.

1. Bulunduğu Yazma

Ele alıp incelediğimiz bu manzum kırk hadis eseri, farklı konular etrafında meydana getirilmiş eserleri bünyesinde barındıran bir mecmuanın

tercüme ve şerhleri). Selahattin Yıldırım, *Osmanlıda Kırk Hadis Çalışmaları*, (İstanbul: Osmanlı Hadis Araştırmaları Yayınları, 2000). Söylemez, *Türk İslâm Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler*, 2017.

¹⁵ Baş, Eyüp. “İbnu Asâkir ve Târihu Dimeşk’i Üzerine”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29/1 (1999), 691-706.694-95.

¹⁶ Yıldırım, *Osmanlıda Kırk Hadis Çalışmaları*, 68.

¹⁷ Yıldırım, 84.

¹⁸ Yıldırım, 170.

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yılmaz Öksüz, *Okçuzâde Mehmed Şâhî’nin Ahsenü’l-Hadis’i (inceleme-metin)*, (Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2016).

²⁰ Söylemez, İdris, *Türk İslâm Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler*, Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2017.139.

²¹ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Avcı, İsmail. *Hâzinî’nin Manzum Şerh-i Hadis-i Erba’in Tercümesi*, (Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, 2007).

²² Ayrıntılı bilgi için Bkz. Seyfullah Korkmaz, *Şâir Nâbî’nin Kırk Hadis Tercümesi*, (İstanbul: Sefine Yayınları 2001).

²³ Söylemez, *Türk İslâm Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler*, 307.

içerisinde yer almaktadır. Eserin dışında bu mecmuada 13 eser daha bulunmaktadır. İncelemeye tâbî tuttuğumuz eser, mecmuadaki 4. eserdir. Yazmadaki eserlerin sıralaması şu şekildedir:

- 06 Mil Yz A 7129/1: Müellifi Belli Değil- *Risâle fi'l-Mev'ize* (1a-15b) (Türkçe)
 06 Mil Yz A 7129/2: Müellifi Belli Değil- *Hikâyât* (16b-17b) (Türkçe)
 06 Mil Yz A 7129/3: Müellifi Belli Değil- *Risâle fi'l-Mev'ize* (19a-27a) (Arapça)
 06 Mil Yz A 7129/4: Müellifi Belli Değil- *Erba'ine Hadîsen* (28b-33b) (Türkçe)
 06 Mil Yz A 7129/5: Müellifi Belli Değil- *Hadîsü'l-Erba'in* (34b-38b) (Arapça)
 06 Mil Yz A 7129/6: Müellifi Belli Değil- *Risâle-i İmân ve İslâm* (39b-43b) (Türkçe)
 06 Mil Yz A 7129/7: Müellifi Belli Değil- *Risâletü'l-Müncîye* (43b-53b) (Arapça)
 06 Mil Yz A 7129/8: Müellifi Belli Değil- *Risâle-i Âdâb-ı Ta'âm* (53b-55a) (Türkçe)
 06 Mil Yz A 7129/9: Müellifi Belli Değil- *Risâle-i İmân ve İslâm* (55b-75a) (Türkçe)
 06 Mil Yz A 7129/10: Müellifi Belli Değil- *Risâle-i Tecvîd* (75b-85a) (Türkçe)
 06 Mil Yz A 7129/11: Abdu'r-Rahmân Karabâşî (öl. 904/1498) *Tecvîd-i Karabaş* (85a-90a) (Arapça)
 06 Mil Yz A 7129/12: Ahmet Antâlyalı- *Risâle-i Tecvîd* (90b-98a)
 06 Mil Yz A 7129/13: Müellifi Belli Değil- *Risâle-i Salât* (100b-104a) (Türkçe)
 06 Mil Yz A 7129/14: Kemâl Pâşâ-zâde Şemsü'd-dîn Ahmed b. Süleymân- *Safvetü'l-Menkûlât fi-Şerhi Şurûtu's-Salât* (114-148b) (Arapça)

Yazma, 200x120 mm. dış, 130x50 mm. ebatlarında olup sert mukavva üzerine siyah meşin ciltlidir. Söz konusu eser birkaç hadis dışında kolay okunaklı bir nesih ile yazılmıştır. Mecmuada yer alan diğer eserlerde de aynı hat tercih edilmiştir. Eserde filigranlı, saman rengi bir kâğıt kullanılmıştır. Her sayfada 13 satır yer almaktadır. Hadislerin Arapça metinleri surh hat ile yazılmışken, manzum çevirilerin tamamı siyah hat ile kaleme alınmıştır. Hadislerin ve mısraların sonunda kırmızı renkli süsleme işaretleri yer almaktadır. Hadis tercümelerinin bazıları sayfaya sığmadığından sayfanın kenarına yazılmıştır. İki hadis çevirisinin aynı zamanda Farsçasına da yer verilmiştir. Eserde ser-levha ve cetvel kullanılmamıştır. Sayfaların tamamında takibe kaydı yer almaktadır. Kırk hadis metninin sonunda Arapça yazıyla yazılmış bir telif veya istinsah kaydı ve müstensihin adı yer almaktadır.

2. Adı

Makaleye konu olan manzum kırk hadis, Milli Kütüphane'nin dijital kataloğunda *Erba'ine Hadîsen* ismiyle kaydedilmiştir. Eser, ele aldığı konu ve konuyu ele alma itibarıyla kırk hadis olarak değerlendirilebilir; içerik ve isim bakımından tutarlıdır.

Manzum kırk hadisın başında mensur bir mukaddime bulunmaktadır. Müellif burada *Peygâmbere aleyhi (3) Selâm buyurmuşdurki kim ki ümmetime benden kırk (4) hadîş ulaşıdurup eñarda Allah taâla ol kimseyi ulemâ (5) Yoluñda haşır ide ecr-i âhar rivâyetde ben aña şefâat (6) İdem Hâkk teâla ayıpların örte diyü buyurmuşdur (7) Bes biz dañı bu söze uyup kırk hadîş cem idüp (8) manâ-yı şeriflerin nazmîle taqđürü'l-ımkân Türk dilince (9) beyân idüp yazduğ*” ifadesi ile söz konusu bu metni yazma sebebinin açık bir şekilde izah etmiştir. Bu metnin, sair metinlerin yazılımlında etkili olan âhirette ulema ile birlikte haşır olma ve Hz. Peygamber'in şefaatine mazhar olma durumuna binaen kaleme alındığı mensur mukaddimesinde açıkça ifade edilmektedir.

Müellif bu iki emrin gereğini yerine getirerek hadis kitaplarından 39 tane hadisi seçerek bunları Türkçe'nin imkânları dâhilinde aruz vezninin “*Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*” kalıbı ve kıt'a nazım şekliyle tercüme etmiştir. Söz konusu eserin muhtevası tanıma tamamıyla uymaktadır. Bundan dolayı müellifi belli olmayan bu mezkûr eseri “*Manzum Kırk Hadis Tercümesi*” olarak isimlendirmek isabetli olacaktır.

3. Şairi

Manzum Kırk Hadis Tercümesi ser levhasıyla isimlendirdiğimiz eserin herhangi bir yerinde eserin şairi veya müellifi ile alakalı olarak bir bilgi yer almamaktadır. Güçlü bir edebî alt yapıya sahip olan Osmanlı edebiyat dünyası, tarihinin bütün dönemlerinde güçlü şairler çıkartmış; bu nedenle kimi şairlerin ve eserlerinin, diğerlerinin gölgesinde kaldığı aşikârdır. Özellikle de dinî eser yazıp Allah'ın teveccühüne ve onun sevgilisi Muhammed'in şefaatine ve duasına talip olmak, önemli bir kazanım olarak düşünülmektedir. Zira tarihin kimi dönemlerinde dinî müktesebat çerçevesinde eserler ortaya koyan kimi şairlerin, isimlerini zikretmekten bilhassa kaçındıkları ya da kendilerini “zaîf”, “hakîr” gibi sıfatlarla andıkları bilinen bir gerçektir. Diğer yandan bu Edebiyat tarihinde birbirinden kıymetli eserler ortaya koyan birçok müellif ve şairin bu şekilde hareket ettiği ve adlarını yazmadıkları için sadece yazdıkları eserlerle anıldığı görülmektedir.

4. Yazılış Tarihi

Eserin yazılış tarihi ile alakalı olarak elimizde yer alan tek bilgi, eserin sonunda bulunan hicrî 1154/(1741) tarihinde istinsah edildiğidir; buna göre

eserin ya bu tarihte ya da bundan daha evvelki bir tarihte kaleme alındığını söylemek mümkündür.

5. Yazılış Sebebi

Bu kabil eserlerin yazımında birinci etken Hz. Peygamber’den mervî: “-*Men hâfiẓe alâ ümmeti erbaîne hâdişen min emri dînihâ beaṣehu’llâhu fî-zümreti’l-fuķehâi ve’l-ulemâi*”²⁴ hadisinde var olan müjdeye nail olmak ve böylece hayatının bundan sonrasında veya ahirete irtihalinden sonra da insanlarca fakih ve âlim sınıfından sayılma isteğidir. Bu durum eserin mensur mukaddimesinde şu şekilde ele alınmaktadır: “*Buyurmuşdur ki kim ki ümmetime benden kırk (4) hâdiş ulaşıdurup eñarda Allah teāla ol kimseyi ulema.*” (5)

Şair, bu risaleyi yazmasının diğer sebebi olarak Hz. Peygamber’in şefaatine nail olmayı belirtir. Bu durum mensur mukaddime de şu şekilde geçer: *Yoluñda hâşr ide ecr-i āhar rivāyetde ben aña şefāat (6) idem Hâķķ teāla ayıpların örte diyü buyurmuşdur (7) Bes biz dañı bu söze uyup kırk hâdiş cem idüp (8) manâ-yı şeriflerin nazmîle taķdîrü’l-ımkân Türk dilince (9) beyān idüp yazduk.*

6. Şekil Unsurları

Türk-İslâm edebiyatı sahasında XV. yüzyıldan itibaren telif, tercüme ve şerh olarak kaleme alınan kırk hadislerin meydana gelmesinde Molla Abdurrahman Câmî’nin Farsça olarak kaleme aldığı “*Çihl Hadîs*” adlı eseri fazlasıyla etkili olmuştur. Bu dönemden itibaren yazılan kırk hadis eserlerinin büyük bir kısmı söz konusu bu eserde yer alan şekil hususiyetlerini kullanır olmuştur. Baş tarafta kısa bir mensur mukaddime ki, bazılarında bu mensur mukaddime²⁵ ile birlikte manzum bir mukaddime de²⁶ bulunur. Akabinde Molla Abdurrahman Câmî’nin eserinde var olduğu üzere önce hadislerin Arapça metni ve bu metinlerin kıt’a nazım şekliyle yapılan tercümesine yer verilmektedir. Tercih edilen bu kompozisyon Ali Şîr Nevâî’nin de etkisiyle zaman içerisinde gelenekselleşmiştir.²⁷

İnceleme konusu ettiğimiz bu metinde evvela mensur bir mukaddime, akabinde hadislerin Arapçası yer almakta, akabinde 39 hadisnin tercümesini ihtivâ eden 39 kıt’a gelmektedir. Klasik Türk edebiyatında fazlasıyla kullanım aralığı bulan kıt’alar, matla ve makta beyitleri bulunmayan gazel olarak kabul görmektedir. Kıt’alar iki veya daha fazla beyitten oluşmakta-

²⁴ “Ümmetinden her kim dinin emirlerine dair kırk hadis ezberlerse Allâh’u Teâlâ onu fakihler ve âlimler zümresi arasında haşreder.” (el-Aclûnî, 340, hadis no: 2465)

²⁵ Söylemez, *Türk İslâm Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler*, 241.

²⁶ Söylemez *Türk İslâm Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler*, 233.

²⁷ Sevgi, *Molla Câmî’nin Erbaîn’i ve Türkçe Manzum Tercümeleri*, 12.

dır (İpekten, 2017:53). Bu eserde yer alan kıt'alar aruzla ve xa xa kafiye düzeneğiyle oluşturulmuşlardır. Eser, baştan sona tek bir aruz kalıbıyla yazılmıştır. Seçilen hadislerin tamamı birer cümlelik kısa hadislerden oluşmaktadır.

İncelediğimiz bu eserde, yer alan otuz dokuz hadisten büyük bir kısmının daha evvel yazılmış olan kırk hadis eserlerinde bulunduğu görülmektedir. Söz konusu bu metinlerden bazıları alanın önemli eserlerinden olan Molla Câmî'ye ait olan “*Çihl Hadîs*” adlı eserden hareketle XV. yüzyıldan günümüze bu edebî tür edebiyatımızda fazlasıyla karşılık bulmuştur.²⁸ İncelemeye tâbî tuttuğumuz eserdeki şu hadisler daha evvel yazılan kırk hadis risalelerindeki hadislerle ortaklık arz etmektedirler: “*Müslüman, insanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir*”, “*Dünya bir saattir. Onu itâatle geçir*”, “*Dünya âhiretin tarlasıdır*”, “*Cennet sevimsiz şeylerle, cehennem ise arzularla kuşatılmıştır*”, “*Allah bütün mahzun kalpleri sever*”, “*Mütevazı olanı Allah yüceltir; kibirli olanı düşürür*”, “*Allah suretinize veya amellerinize değil, kalplerinize bakar*”, “*Dünya sevgisi tüm hataların başıdır.*”, “*Dünya bir leştir. Talibi ise köpeklerdi.*”, “*Cennetin bedeli dünyadan vazgeçmektir*”, “*Kişi kendinden başkasını sevmedikçe iman etmiş olmaz*”, “*Susan kurtulmuştur*”, “*İşlerin en iyisi orta yollu olanıdır*”, “*İyiliği güzel yüzlülerden isteyiniz*”, “*Allah sıla-ı rahim yapana ulaşır(Yardımda bulunur) onu terk edenden de uzaklaşır*”, “*Gıybetten sakının zira O, zinadan beterdir*”, “*Günahların kefareti pişmanlıktır.*”²⁹

7. Muhtevâ Unsurları

İncelemeye tâbî tuttuğumuz manzum kırk hadiste klasik gelenekte oluşturulmuş eserlerde karşımıza çıkan mukaddimelere benzer bir şekilde müellif evvela besmele, hamdele ve salvaleyeye yer vermiştir. Sebeb-i telif bölümünde eseri yazma sebebini anlatan şair, Hz. Peygamberden mervî hadiste yer alan müjdeye nâil olmak maksadıyla eserini kaleme aldığını açıkça dile getirmektedir. Hadisler ve onların manzum tercümelerine yer veren müellif, farklı konulardan müteşekkil bir eser ortaya koymuştur. Seçtiği hadislerin kimi amelî, kimi ibâdî, kimi içtimaî kimisi de ahlâkî konular ihtiva etmektedir. Manzum kırk hadis eserinde şu konuların ele alındığını görmekteyiz: Müslüman kimdir; namaz, dünya, amel, diline ve fercine sahip olmak; cennet, sabır, hüznün sahibi olmak; iman, tevazu, kalbin iyiliğin merkezi olduğu, dünya sevgisi, cennet, kanaat: kardeşini sevmek, güzel ahlâk, sadaka, sükût, orta yol, kurtuluş, arkadaşlık, birlik olmak; küfür, iyi yüzlü insanlar, doğru haber, sıla-i rahim, hayır hasenat, tok olmak, gıybet, kefaret.

²⁸ Söylemez, *Türk İslâm Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler*, 23-323

²⁹ Söylemez, *Türk İslâm Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler*, 20-343

X. yüzyıldan bu yana edebî sahada önemli bir karşılık bulan dinî metinlerin mensur veya manzum olarak kaleme alındıklarını görmek mümkündür. Söz konusu bu ürünlerin tamamının birinci önceliği edebî olmaktan ziyade bilgi vermek, yol göstermek veya herhangi bir konu hakkında nasihatte bulunup kitleleri aydınlatmaktır; bu sebeptendir ki böylesi eserler söze dayalı sanatlar ve mecazlar, yani edebî dil açısından oldukça kurudur. Zira bu eserlerin edebî eserlerden farklı sebeplerle kaleme alınmışlardır. Yol gösterici sâikle kaleme alınan eser, dil itibarıyla oldukça sade ve anlaşılırdır. Metnin anlaşılır olmasını sağlamak gayesiyle müellif, metnin içerisinde çok az Arapça ve Farsça kelime kullanmıştır. Bununla birlikte sanatlı bir söyleyişten kaçınan müellifin dilli gösterişsiz ve süssüzdür. Mana itibarıyla tercümeyle derinlik katmak amacıyla müellif az da olsa kimi yerde deyimlere müracaat etmiştir.

8. Sonuç

Müellifinin adını bilmediğimiz ve yüzyılını tam olarak tespit edemediğimiz manzum kırk hadis tercümesini konu edindiğimiz bu çalışma sonucunda şunları söylemek mümkündür:

Türk-İslâm edebiyatı sahasında kırk hadis türünde yazılmış eserlerin sayısı oldukça fazladır. 1954'te Abdülkadir Karahan tarafından kaleme alınan, "*İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*" ve Selahattin Yıldırım tarafından ortaya konan, "*Osmanlı'da Kırk Hadis Çalışmaları*" isimli eserler ile 2017'de Cumhuriyet Üniversitesi bünyesinde İdris Söylemez'in hazırladığı, "*Türk-İslâm Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler*" başlıklı tezde ortaya konulan veriler, XV. yüzyıldan günümüze Türk-İslâm edebiyatı sahasında 69 manzum kırk hadisin, 7 manzum-mensur karışık kırk hadisin ve yüzü aşkın mensur kırk hadisin yazıldığını göstermektedir. Bununla beraber kütüphanelerde yapılacak araştırmalarla bu sayının artabileceğini söylemek mümkündür.

Manzum kırk hadis müterciminin kimliği ile alakalı olarak kütüphanelerde ve eser üzerinde yapılan ayrıntılı incelemeye karşın herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır.

Şair söz konusu eserini mensur bir mukaddime ile başlatmaktadır. Akabinde kısa hadislerden seçtiği hadislerin Arapçasını vermiş ve hemen sonra da bu hadisleri kıt'a nazım şekliyle tercüme yoluna gitmiştir. Eser, klasik müelliflerin uygulamalarına uygun bir şekilde besmele, hamdele, salvele, sebab-i te'lîf, ana kısım ve hâtimedden oluşmaktadır.

Eserde kullanılan kâğıttan kaynaklı kimi sorunların yer aldığını söylemek mümkündür. 9 ve 11. hadislerde vezin problemi bulunmasına rağmen, genel itibarıyla yapılan tercüme başarılıdır. Dinî bir eser olmasından ötürü eserin dili oldukça sade ve anlaşılırdır.

9. Metin

Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm ve bihî nasta'în

Âhd ol Allâhadur bu cümle âlemi yaradup besledigi ve dağı (1) şalât ve selâm cümle peygâberimiz Muhammed üzerine ve dağı âl (2) ü aşhâbı üzerine buñdan soñra malûm ola ki peygâber aleyhi (3) s-Selâm buyurmuşdur ki kimki ümmetime benden kırk (4) hadîş ulaşdurup añarda Allah teâla ol kimseyi ulemâ (5) yoluñda haşr ide ecr-i âhar rivâyetde ben aña şefâat (6) İdem Haqq teâla ayıpların örte diyü buyurmuşdur (7) Bes biz dağı bu söze uyup kırk hadîş cem idüp (8) manâ-yı şeriflerin nazmile taq-dîrü'l-imbân Türk dilince (9) beyân idüp yazduq umâruz ki Rabb-i teâlâ bu hadîş-i (10) şerifler ile Müslümânlara nef vire âmîn bi-âhürmeti seyidi'l (11) -enbiyâ ve 'l-murselin 'aleyhimü's-şalât ve't-teslimât ecmaîn (12)

1. المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده ³⁰

Müslim oldı(r) ki her kişi
Ne elinden ne dilinden³¹ incine
Müzî olanuñ hayât-ı hayyedür
Toğrılıp gire yer içine³²

2. علم الإيمان الصلاة ³³

Oldı îmâna 'alâmet beş namâz
İgid her vakit rağbetden bellüdi
Hubb ü meylî her kuluñ mevlâsına
Hiżmetinden izzetinden bellüdi

3. الدنيا ساعة فاجعلها طاعة ³⁴

Olsa ömrüñ günleri kumlar kadar
Şişe-i çarh içre bir sâat gibi
Tâate şarf eyle ömrüñ cevherin
Hiç menâde olmaya tâat gibi

³⁰ “Müslüman, insanların ve diğeri Müslümanların elinden ve dilinden emin olduğı kimsedir.” (Burada eksik olarak verilen metnin tam çevirisi şu şekildedir: “(İyi) Müslüman, dilinden ve elinden Müslümanların emin olduğı kişidir. (Asıl) muhacir de Allah'ın yasakladıklarını terk edendir.” Buhârî, “İman”, 4, 5, Rikak 26; Müslim, “İman”, 64-65. (Bu ve bundan sonraki hadislerin kaynakları için Şamile adlı programdan istifade edilmiştir.)

³¹ İkinci tef' ile vezni bozmaktadır.

³² 1,3 ve 4. mısralarda vezin problemlidir.

³³ İmanın alameti namazdır. Hadis, kaynaklara göre zayıftır. Şihâb, *Müsned*, 1:131.

³⁴ Dünya bir saattir. Onu itaatle geçir.(Bu söz, kelam-ı kibardır. Arapça internette bazıları Hz. Ali'nin sözü olarak göstermişlerdir. Fakat İmam Maverdi, bunun bazı mutasavvıflara ait olduğunu bildirmiştir. (bk. *Edebu'd-Dünya ve'd-Din*, 1/121) Hadis değildir. Aclûnî, *Keşfu'l-Hafa*, Mektebetü'l-Kudsî, 1351, 2: 416.

9. انتظار الفرح بالصبر عبادة⁴²

Her belâ kim gelse Hâkdan bil anı
Emr-i Hâk'a râzı ol bulğıl şevâb
Şabr acıdur nefis ider andan futûr⁴³

10. المؤمن لا يخل من قلة أو علة أو ذلة⁴⁴

Mümin olan gâmmaz olmaz dünyede
Geh fakîr ü geh alîl ü geh zelîl
Gel melûl olma bu ahvâle göñül
Zahmeti rahmet için virür halîl

11. إن الله يحب كل قلب حزين⁴⁵

Yaraşır mı hande bu zindânda
Olmaya bilenlere kevnüñ aceb
Gülmesüñ hiç ömrüñ içre gam yeme
Kalbi mahzûn olanlar meysûr Allâh Rabb⁴⁶

12. البذاذة من الإيمان⁴⁷

Zen gibi etme ki kendüñ ey recûl
Âkıbet nâzik tenüñ olur turâb
Zâhirüñ tamîrine bil iştiğâl
Kim delîdür bâtinuñ olur harâb

13. مَنْ تَوَاضَعَ يَرْفَعْ اللَّهُ ، وَمَنْ تَكَبَّرَ وَضَعَ اللَّهُ⁴⁸

Hâk tevâzu ehlini eyler refî
Ehl-i kibri sevmeyüp eyler zelîl
Yaraşır mı ehl-i nutfe olana
Kibr ü fahr itmek cihâna ey halîl

⁴² “Sevinci sabırla beklemek ibadettir.” Hadis zayıftır. Tirmizî, 4/279.

⁴³ Kıt'anın dördüncü mısrası yazılmamıştır.

⁴⁴ “Müslüman her zaman, ya yoksundur ya hastadır ya da alçak gönüllüdür.” Alî el-Karî, *Mirkâtü'l-Mefâtih*, 5/1739.

⁴⁵ “Allah bütün mahzun kalpleri sever.” Buhârî ve Müslim'in şartlarına uyan hadis, sahihtir. Hâkim, *Müstedrek*, Kitâbü'r-rikâk, 4: 351.

⁴⁶ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁴⁷ “(Kibirden ve pejmürdelikten) korunmak imandandır.” Buhârî ve Müslim'in şartlarına uyan hadis, sahihtir. Hâkim, *Müstedrek*, Kitâbü'l-İmân, 1:51.

⁴⁸ “Allah alçak gönüllüyü yüceltir, büyüleneni ise alçaltır.” (Kuzâî 2005: 197). Suyûtî, *Câmi'u'l-ehâdis*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1994), 6:50

14. ⁴⁹ إن الله لا ينظر إلى صوركم وأعمالكم وإنما ينظر إلى قلوبكم

Şuret ü amâle baķmaz hem Ĥudā
Kim gōñüldür manzarı anuñ müdām
Niyyetüñi hālis eyle zer gibi
Kalb-i kālıbla teāmül bil hārām

15. ⁵⁰ إن أردت يحبك فازهد في الدنيا

Ger beni sevsin der isen ol ilāh
Bu denî dünyāya etme rağbeti
Yār-i bâķî isteriseñ pür-vefā
Çıl amel ihlāsıle ko ğafleti

16. ⁵¹ حب الدنيا رأس كل خطيئة

Dünyā sevmek her hatānuñ başıdır
Terki hem tāatlerüñ alāsıdır
Nāre benzer manīde tutsan yaķar
Gel ırāğ ol cümlenüñ alāsıdır

17. ⁵² الدنيا جيفة طالباها كلاب

Cıfe dedi dünyāya fāhr-i resül
Meyl idenler manīde oldı kilāb
Gel hümā-pervāziken ol meger⁵³
Çalma bu esfelde ey āli-cinān

18. ⁵⁴ أن تمن الجنة ترك الدنيا

Terk-i dünyādür bahāsı cennetüñ
Vir fenāyı it beķāya ihtimām

⁴⁹ “Allah suretinize veya amellerinize değil, kalplerinize bakar.” Hadisin Müslim’deki lafzı « إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ » şeklindedir. (Müslim, “Birr”, 10.)

⁵⁰ “Sevilmek istersen dünyada zahit ol.” Buhārî ve Müslim’in şartlarına uyan hadis, sahihtir. Rivayetin aslı, «أَرَاهُ فِي الدُّنْيَا يُحِبُّكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَأَرَاهُ فِيهَا فِي أَيْدِي النَّاسِ يُحِبُّكَ النَّاسُ» şeklindedir. İbn Mâce, “Zühd”, 1; Hâkim, *Müstedrek*, Kitâbü’r-rikâk, 4:348.

⁵¹ “Dünya sevgisi, tüm hataların başıdır.” Hadis sahih değildir. Suyûtî, *Câmi’us-sağîr*, (Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, 1972), 3: 368.

⁵² “Dünya bir leştir. Talibi ise köpeklerdir.” Hadis değildir. Aclûnî, *Keşfu’l-Hafa*, 2: 409.

⁵³ Mısra vezne uymamaktadır.

⁵⁴ “Cennetin bedeli dünyadan vazgeçmektir.” Tasavvuf erbabı arasında yaygın olarak kullanılan bu söz, hadis kaynakları arasında yer almamaktadır. Semerkandî, *Tenbîhu’l-Gafilîn*, Dâru’l-kutubi’l-ilmiyye, (Beyrut: ts.), 40.

Māla terk itmek şedîd-i
Cenneti terk daħı eşşed bî-gümān

19. ⁵⁵ القناعة لا ينفد

Ger dükenmez māl dilerseñ dünyede
Dâimâ tut sen kıanāat gencini
Bil tama dâim belādur düşmegil
Kim düşe artura āh ü rencini⁵⁶

20. ⁵⁷ إن الله يحب المؤمن المحترف

Ĥaķķ söz kim şol mü'mini dâimâ
Renc-i destile geçine der fenā
Bir dükenmez kenz durur harf eyār
İsteyene feth olur bāb-ı gınā

21. ⁵⁸ لآخيه ما يجب لنفسه. لا يؤمن أحدكم حتى يحب ه

Nefsi gibi sevmeyen ğayrileri
Kalbi fāsiddür bilüñ dñni žaif
Aşlımuz birdür biz ādem oĝlıyuz
Kardeşüñdür ğayriler ey⁵⁹

22. ⁶⁰ من قضى حاجة لأخيه المسلم كان يخدم الله عمره

Ĥaķķ'a ömrüñce ibādet ğibidür
Ger bitürseñ hayırlü bir hāceti
Şad hezārān kabeden yegdür daħı
Bir ğöñül yapmaĝa etsen himmeti

⁵⁵ “İki kâinatın sahibi dedi: Kanaat tükenmez bir hazinedir.” Rivayet, Teberânî tarafından «عَلَيْكُمْ بِالْقَنَاعَةِ، فَإِنَّ الْقَنَاعَةَ مَالٌ لَا يَنْفَدُ» lafızlarıyla aktarılmıştır. Teberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 7: 84.

⁵⁶ İkinci tef' ile vezni bozmaktadır.

⁵⁷ “Allah, meslek sahibi mümini sever.” Hadis zayıftır. Şihâb, *Müsned*, 2: 48.

⁵⁸ “Kişi (kendisi için istediğini) kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olmaz.” Buhârî, “İmân”, 6.

⁵⁹ Son tef' ile okunamamıştır.

⁶⁰ “Müslüman kardeşinin bir ihtiyacını gideren ömür boyunca Allah'a hizmet etmiş olur.” Hadisin bu metni kaynaklarda bulunmamaktadır. Ancak Buhârî'de *المُسْلِمُ أَوْ الْمُسْلِمِ لَا يُظْلَمُهُ وَلَا يُسَلِّمُهُ وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ الْمُسْلِمَ لَا يُظْلَمُهُ وَلَا يُسَلِّمُهُ وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ الْمُسْلِمَ لَا يُظْلَمُهُ وَلَا يُسَلِّمُهُ* şeklinde bir rivayet bulunmaktadır. Buhârî, “Mezâlim”, 3.

28. الرجل بلا صديق كالشمال بلا يمين⁶⁸

Ger müsâfir ger mucâvir her kesûñ
 Şıdıkile bir hemişe olmasa
 Fañr-i âlem didi temşil eyleyüp
 Sol ele benzer yemîni olmaya

29. الرءاء عن دين خليله فلينظر أحدكم من مخال⁶⁹

Şohbetûñ tesîri vardur şalbe tız
 Yaramazla şaşın etme şohbeti
 Dđnini bilmek dilerseñ bir kişi
 Dostuna bařsuñ kimedir rağbeti

30. السلامة في الوحدة⁷⁰

Dünyede olmaz şafâ vahdet gibi
 Kesretûñ olur ziyâde zañmeti
 Ger selâmet isterisen dâimâ
 İhtiyâr eyle cihânda vahdeti

31. أهل الكُفُور هم أهل القبور⁷¹

Ehl-i řufûr manide ehl-i kubûr
 Dai cehl itmiş oları mürde dil
 Kesb-i ilm et isteme âb-ı hayât
 Kim olasın sen ebed hoş zinde-dil

32. أطلبوا الخير عند حسان الوجوه⁷²

Bel ki yüz yaralı dildür ey ahj
 Dâimâ bed-rû olandan it hażer
 Eylügi hübrû olandan et recâ
 Cümle hâlde sen aña eyle nażar

⁶⁸ “Arkadaşsız adam, sağı olmayan sol gibidir.” Hadis olmayıp edebi bir söz olarak kullanılmaktadır. Üsâme b. Münzir, *Lübâbü'l-âdâb*, (Kahire: 1354), 27

⁶⁹ “Kişi dostunun dini üzeredir. Sizden biri kiminle dostluk ettiğine dikkat etsin.” Hasen hadistir. Ebû Dâvud, “Edeb”, 19.

⁷⁰ “Kurtuluş yalnızlıktadır.” Hadis olmayıp الْوَحْدَةُ خَيْرٌ مِنْ جَلِيسِ السُّوءِ ifadesiyle örtüşmektedir. Aclûnî, *Keşfu'l-Hafa*, 2: 402.

⁷¹ “(İlim ve ümrandan uzak) köylerde yaşayanlar, ölü sayılır.” Rivayetin aslı “يَا تُوبَانُ، ” فَإِنَّ سَاكِنَ الْكُفُورِ كَسَاكِنِ الْقُبُورِ ” şeklindedir. Beyhâkî, *Şu'abu'l-imân*, 10: 23.

⁷² “İyiliği, güzel yüzlülerde arayın.” Mevzudur. İbn-i Ebî Şeybe, *Musennef*, 6/208 hadis no: 141-2

33. خَيْرَ النَّاسِ بَعْدَ الْمُنْتَنِ الْخَفِيفِ الْحَاذِ الَّذِي لَا أَهْلَ لَهُ ⁷³

İki yüzyıl geçse çün bade'r-resül
Fitne vü şerre bozıla bu cihân
Hâyr-i nâs oldur ki sükbâr ola ol
Kim ola yâr ü ayâldandır emân

34. ⁷⁴

Et sefer gâhice mañbûs olmağıl
Saña şihhatle ğanjimet yâr ola
Bil aqarşu tâhir ü mergüb durur
Vâqid olsa bozulur murdâr ola

35. إِنْ اللَّهُ يَصِلُ مِنْ وَصَلِ رَحْمَهُ وَ يَقَطِعُ مِنْ قَطْعِهَا ⁷⁵

Akrabâyı et ziyâret gâhice
Yâ hedîyye eyle irsâl yâ selâm
Kim ki anlardan kesilse kıbr idüp
Raĥmetini Hâq kesüp ide ĥarâm

36. لَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يَأْلَفُ وَلَا يُؤْلَفُ ⁷⁶

Her ki ülfet etmeye bu ĥalq ile
Bed ola hemic tabı cânever⁷⁷
Hilkatinden qonmamuşdur ĥayr anuñ
Keşr-i tabdür eyle sen andan ĥâzer

37. رَأْسُ الدَّاءِ الْإِمْتَلَاءُ وَ رَأْسُ الدَّوَاءِ الْإِحْتِمَاءُ ⁷⁸

Cümle derdüñ aslı tokluq et ĥâzer
Az yemek cisme virür hoş itidâl
Gerçi yağmurdur viren arza ĥayât
Ne ki çok yağsa virür çok ihtilâl

⁷³ “İki asır sonra en hayırlınız malı ve ailesi olmayandır.” Aclûnî, *Keşfu'l-Hafa*, 1: 437.

⁷⁴ Hadis metni yazmada yer almamaktadır.

⁷⁵ “Allah sıla-ı rahim yaparı unutmaz, sıla-i rahimden vazgeçeni de unuttur.” Rivayetin sahiholanı « قَالَ اللَّهُ أَنَا الرَّحْمَنُ وَ هِيَ الرَّحْمُ شَقَّقْتُ لَهَا اسْمًا مِنْ أَسْمَى مَنْ صَلَّى وَ صَلَّى وَ مَنْ قَطَعَهَا بَنَتْهُ » şeklindedir. Ebû Dâvûd, “Zekât”, 45.

⁷⁶ “(Mümin, sıcakkanlı ve sevilen kişidir.) Seven ve sevilen kimselerin dışındakilerde hayır bulunmaz.” Beyhâkî, *Şu'abu'l-İmân*, 13: 293.

⁷⁷ Mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁸ “Hastalığın başı mideyi doldurmaktır, şifanın başı ise, perhizdir.” Hadis kaynaklarında yer almamaktadır. İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyân fî tefsîri'l-Kur'an*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut: ts. 3: 123.

38. اياكم والغيبة فانها اشد من ⁷⁹

Etme meclisde cerez el aybını
Ol zinādan şerr diyü geldi cevāb
Ölmüş etin yemege beñzer deyü
Hâk teāla eytdi Kur'anda itāb

39. كفارة الذنوب الندامة ⁸⁰

Çok etdün peşimān ol aña⁸¹
Oldı keffāret günāhuña nedem
Şuçunu bilüp baña ideñlerün
Yüz günāhın ol Ğafūr-ı zü'l-kerem

Temmet en-nuşhatü's-şerīfe bi-lütfihi'r-rahîmi'l-affi'l-meliki'l-ğafū-ri'l-celil min yed-i abdîd-đâif el-müznibi nahif (2) Muhammed Müsā-zāde el-muhtāc ilâ-raĥmeti (3) Rabbi'l-kerîm fî-sene ĥamse ve arbaün(4) bade'l-mieti ve'l-elfi le'alle'llāh(5) er-raĥmetü ve'l-mağfiretu ve'r-ridvānu(6) ve'l-cennetu ve ilķāi (7)

Kaynakça

Avcı, İsmail. *Hâzini'nin Manzum Şerh-i Hadis-i Erba'in Tercümesi*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, 2007.

Baş, Eyüp. “İbnu Asâkir ve Târihu Dimeşk'i Üzerine”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29/1 (1999), 691-706.

Başaran, Selman ve Sönmez M. Ali. *Hadis Usûlü ve Tarihi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, 2001.

İbni Abdilber. *Câmiu beyâni'l-ilm ve fadlihi*. Çev. Ali Yücel. İstanbul: Karınca-Polen Yayınları, 2015.

İpekten, Haluk. *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.

Kandemir, M. Yaşar. “Hadis”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15: 27-64. Ankara: TDV Yayınları, 1997

Karahan, Abdulkadir. *İslâm Türk Edebiyatında Kırk Hadis (toplama, tercüme ve şerhleri)*. İstanbul: İbrahim Horoz Yayınları, 1954.

_____. “Kırk Hadis”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25: 470-473. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Kardaş, Nevin, vd. *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*. 2. Ankara: Milli Eğitim

⁷⁹ “Giybetten sakının. O, zinādan beterdir.” Sahih değildir. Taberāni, el-Mu'cemü'l-evsat, 6: 348.

⁸⁰ “Günahların kefareti pişmanlıktır.” Rivayetin diğer şekli كفارة الذنب الندامة şeklindedir. Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 1/289.

⁸¹ Bu mısra vezne uymamaktadır.

Basımevi, 2000.

Korkmaz, Seyfullah. *Şâir Nâbî'nin Kırk Hadis Tercümesi*. İstanbul: Se-fine Yayınları, 2001.

Mahmud b. Ali. *Nehcül-Ferâdis*. Hazırlayan Hamza Zülfikar-Semih Tezcan. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.

Mutçalı, Serdar. *Arapça – Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995.

Öksüz, Yılmaz. *Okçuzâde Mehmed Şâhî'nin Ahsenü'l-Hadîs'i (inceleme-metin)*. Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2016.

Sandıkçı, Mustafa Kemal. *İlk Üç Asırda İslâm Coğrafyasında Hadis*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991.

Sevgi, Ahmet. *Molla Câmî'nin Erbaîn'i ve Türkçe Manzum Tercümele-ri*. Konya: 2000.

Söylemez, İdris. *Türk İslâm Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler*. Dok-tora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2017.

Suphi es-Sâlih. *Hadis İlimleri ve İstilahları*. Çev. Yaşar Kandemir. An-kara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1988.

Yıldırım, Selahattin. *Osmanlıda Kırk Hadis Çalışmaları*. İstanbul: Os-manlı Hadis Araştırmaları Yayınları, 2000.

Yılmaz, Muhammet. "Tarsus'a Gelen İlk Türk Hadis Âlimi Abdullah b. el-Mübarek". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (2011), 1-19.